

Na dostatečných prostředcích hmotných závisí v našem obchodovém hospodářství též úkoj potřeb duševních, také politická moc bývá druhdy (ne vždycky) doprovodem hospodářské moci a blahobytu národa. S druhé strany nesmí býti význam hmotného blahobytu pro subjektivní blaho a štěstí individua přeceňován - ani nyní v době, kdy jsme tolik vzdáleni Diogena a náboženských asketů, vždy jsou však vyšší statky než pouze hospodářské, o něž člověku i národu jest usilovati, a nezřídka býval hmotný blahobyt národa provázen jeho úpadkem kulturním i mravním.

§ 2. O potřebách.

I. Potřebou (Bedürfnis) rozumíme pocit nedostatku (pasivní funkce), spojený se snahou tento nedostatek určitým způsobem a prostředkem odstraniti (aktivní funkce).

Není tedy ještě potřebou neurčitá touha bez cíle konkrétního a dosažitelného a bez vědomé snahy po jeho dosažení.

Nedostatek, který tuto snahu po odpomoci vzbuzuje, může býti buď pozitivní strast, o jejíž odstranění usilujeme (hlad, žízeň, zima, déšť), nebo jde jen o zvýšení stavu jinak uspokojivého (na př. účastí v koncertě, koupí uměleckého díla, zábavní cestou).

Potřeby člověka jsou "hybnou silou" hospodaření, bez nich by nebylo snahy ani činnosti po jich ukojení.

1. Potřeby člověka jsou tak rozmanité, jako všechno jeho cítění, chtění a snažení. Potřeby tyto mají především původ fyziologický. Také jiné živoucí organismy mají sice potřeby, alespoň animálně - vegetativní (j. rostliny) nebo i smyslové (j. zvířata), avšak jen člověk jakožto bytost rozumová je s to, aby své potřeby pociťoval nikoliv jen jako prostý výsledek pudů, nýbrž on dovede též tyto své potřeby rozumem ovládati, modifikovati a poměrům přizpůsobovati. S druhé strany právě člověk dovedl se následkem svých vyšších mohutností rozumových a mravních povznést nad své potřeby fyziologické a dovedl své původně skrovné, primitivní potřeby do nekonečna jinými potřebami rozmnožovati a zušlechťovati.

2. Potřeby člověka nejsou tedy nezměnitelné, nýbrž ustavičným změnám a vývoji podrobeny. Kdežto na nižších stupních kulturního vývoje potřeby člověka jsou nečetné a vztahují se jen k pouhému životu fyzickému, pokrokem technickým, stoupaním kulturní a mravní úrovně u jednotlivce i národa potřeby se co do kvantity i kvality stupňují.

a) Jednak se totiž zdokonaľuje (zušlechťuje) způsob, jakým se ukojují potřeby dosavadní, zejména fyzické (strava, stejnotvárná dříve a dnešní přerozmanité potraviny a požívatiny; oděv primitivních národů a dnešní plesové toalety dam;

příbytek), jednak

b) k dosavadním potřebám přirůstají nové, zvl. nehmotné (intelektuelní, esthetické, mravní), t.zv. zákon o vzrůstání potřeb lidských.

3. Potřeby se množí též tou měrou, kterou se zvětšuje množství a rozmanitost prostředků k jejich úkoji po ruce jsoucích (vliv nových vynálezů, bliv módy). Stále stejným prostředkem úkoje se požitěk zmenšuje (stále stejný pokrm, šat stejného střihu a barvy, týž kus divadelní neb hudební), kdežto rozmanitost forem úkoje udržuje intenzivnost potřeby a stupňuje požitěk jejího ukojení.

4. Toto stupňování potřeb jednotlivců i celých vrstev společenských (jich rozmnožování, měnlivost a zdokonalování úkoje) není zjevem ani hospodářsky ani kulturně ani morálně závadným, pokud potřeby takto rozhojňené a zušlechtěné znamenají harmnický rozvoj vloh tělesných a duševních, pokud nezvrhují se v rozmařilost, podlamující rozvoj fysický, duševní i mravní, a pokud neporušuje se přirozený pořad úkoje potřeb dle jejich důležitosti a nerostou potřeby rychleji než hospodářská síla individua. Stupňování potřeb je za těchto předpokladů dokonce žádoucím zjevem společenským, když se jím nemajetnější vrstvy společenské dle míry svých důchodů povznášejí k vyšší úrovni kulturní.

5. Stupňování potřeb má v hospodářství s provede-

nou dělbou práce v zápleti vzrůstání vzájemné hospo-
vislosti individuí i národů.

II. Potřeby člověkovy a jejich uko-
arci pro člověka přerozmanitou důležitost dle toho
né následky se pojí k jejich neuspokojení. Dlužno
vati jednak objektivní důležitost celých kategorií
nak konkrétní, subjektivní jich oceňování.

Dle objektivní důležitosti, jakou
livé potřeby pro zachování a rozvoj individua, roze
potřeby :

1. existenční, na jichž ukojení závisí e
člověka buď ve smyslu fyzickém nebo ve smyslu "spol-
názory určeném" (Bráf) a zde tudíž opět

a) především ty, jichž ukojení jest objekt
kou zachování samé fyzické existence každého člověk
va, oděv, obydlí), t.zv. existenční potřeby absolu
viduálně) nutné neboli existenční potřeby prvního ř
ner), j. jisté kvantum potravy, nějaký oděv a přístř
péče o zachování a znovudosažení zdraví, o čistotu

b) dále i ty, jichž ukojení jednotlivec po
nutné s hlediska životních názorů a zvyklostí svého
své třídy společenské, t.zv. existenční potřeby relat
(společensky nutné) nebo (Wagner) existenční po
hého řádu, a které projevují se též kvalitním stupň

třeb absolutně nutných (zejm. potřeb šatstva, bytu, vzdělání a pod. pro hospodáře i členy jeho rodiny a druhdy i pro čeleď - srovn. livreje sluhů !);

2. Potřeby kulturní, jež vznikají zjemňováním a zušlechťováním života tělesného a zvl. duševního, požitek esthetických a intelektuálních (potřeba zábavy, ozdoby, vyššího vzdělání, umění, sportu a pod.). Jsou-li tyto potřeby pocítovány ne pouze výše postavenými jednotlivci, nýbrž i širšími vrstvami obyvatelstva, jsou znakem vyšších stupňů společenského vývoje (na př. čtení novin v leckterých zemích).

Snaha osob a vrstev majetkově nebo společensky vynikajících, honositi se bohatstvím skutečným nebo jen předstíraným, vzbuzuje potřeby přepychové, projevující se větším kvantem nebo rafinovanější jakostí statků, než jakých by technicky k úkoji bylo nutno. (Pojem přepychu je arcí velmi relativní - viz nauku o spotřebě).

III. Rozsah i druhy potřeb jednotlivcových i způsob jejich ukojování jsou u individuí a celých národů velmi rozdílny. Účinkují tu především :

a) přirozené poměry země a krajiny, zejm. podnebí a útvar půdy, jež rozhodny jsou zvl. pro absolutní existenční potřeby člověka (výživa, oblek, příbytek člověka v pásmu horším, mírném nebo studeném, v krajích horských či rovinných, v přímoří či vnitrozemí) (příroda);

b) dočasný kulturní stav národa, úsudky a zvyklo které se ohledně druhů potřeb a nutných způsobů jejich uk historickým vývojem v jednotlivých národech a v rozličný lečenských vrstvách nebo místních skupinách národa zakore nebo druhy přímo zákonodárstvím byly sankcionovány (Lyk ve Spartě !) a které v svém souhrnu tvoří t.zv. průměrnou votní úroveň (míru životní, Bráf) tohoto národa, té kte společenské třídy nebo místní skupiny (standard od life př. Angličan - Irčan; Američan - Číňan ("žluté nebezpečí" města - venkov; šlechta, důstojnictvo, úřednictvo, živnos ctvo, rolnictvo; dělnictvo průmyslové a zemědělské) (sp nost);

c) rozdílnosti v individuální (osobité) povaze notlivcově (pohlaví, věk, zdraví a tělesná konstituce, vs lání, zvyky a stavovské sebevědomí) (individuum).

Jen jedné a téže osoby je celkový souhrn ; potřeb podroben pozvolným změnám (následkem osobního výv nebo majetkových pokroků) a druhy i náhlým převratům (ry změny módy, rozmaru; válečná konjunktura).

IV. Od zmíněného abstraktního rozčlenění (řadu) potřeb sluší lišiti skutečný pořad, v jakém určitý věk jednotlivé potřeby v daném okamžiku pociťuje a co do naléhavosti oceňuje. I potřeby co do druhu (druhově, obje tivně) nejdůležitější (potrava, oděv) mohou totiž v dan

okamžiku býti zatlačeny potřebami objektivně daleko zbytnějšími (potřebou zábavy, okrasy), je-li ukojení oněch potřeb důležitějších zajištěno (opatřeno) alespoň do té míry, že nejsou již pociťovány s onou intenzitou, jako dočasně ty ony potřeby zbytnější.

Snaha po vnějším zachování životní úrovně, v společenském prostředí jednotlivcově obvyklé, vede zhusta dokonce k tomu, že právě i absolutní potřeby existenční bývají na nejskrovnější míru úkoje omezovány, aby tím okázaleji mohly býti ukojovány relativní potřeby společenské (zpropitné chudého šlechtice, kočár ku představování, zvláštní "salony" v nezámožných rodinách, uniforma bezplatného praktikanta a vůbec t.zv. stavovské "dekorum" důstojnictva, úřednictva a pod.), druhdy na příslušnicích určitých stavů čestnými předpisy přímo pod trestem vyloučení ze stavovského příslušenství vymáhané.

V. V časovém ohledu lze rozeznávat :

potřeby trvalé, které vyžadují neustálého ukojování, na př. jistý stupeň tepla, nebo

občasně (periodické), které se vynořují po delších nebo kratších přestávkách po dočasném ukojení (- na př. potrava, zimní oblek), nebo

přechodné (dočasné), které po úkoji mizí (na př. léky v nemoci).

Lze dále lišiti potřeby v hmotné (materiální)

a nehmotné (tělesné a duševní),
 pravidelné a nepravidelné,
 přítomné, t. j. již nyní pociťované a budoucí a zde
opět předvídatelné a nepředvídatelné,
 vrozené a osvojené (získané),
 skutečné a domnělé,
 latentní (nezjevné), t. j. dočasně jinými mocnějším
zatlačené, a
 účinné (efektivní) t. j. projevující se v činech na
bývacích nebo spotřebních.

VI. Čím spěšněji jest hospodářství lidské tím soustavněji přihlíží netoliko k potřebám okamžitě pociťovaným, nýbrž hledí se prozíravě zabezpečiti i naproti všelikým potřebám, které se v dohledné budoucnosti vyskytnouti mus (stáří) nebo alespoň, snad i mimořádně a neočekávaně, vyskytnouti mohou (úraz, nemoc; zaopatření synů, výbava dcer).

Správné předvídání budoucích potřeb je příznakem vyšší hospodářské kultury; jen národové a lidé nižšího stupně vývojového žijí "z ruky do úst".

Prostředky, jimiž se zabezpečuje úkoj potřeb budoucích, jsou zejména spoření a pojišťování.

Spořením rozumíme, vzdá-li se hospodář úplného spotřeby daných hospodářských prostředků na prospěch úhrady eventuelních potřeb budoucích (pro výchovu a vzdělání synů

výbavu dcer atd.), pojištěním jest, zabezpečí-li si kdo pravidelnými příspěvky z přítomného důchodu budoucí výplatu určitého kapitálu nebo příjmu pro možnou, třebaš druhdy ani ne jistou potřebu budoucí (nemoc, úraz, nezaměstnanost).

Čím více se péče člověka vztahuje i na bližší i vzdálenější budoucnost, tím více roste též význam záměrnosti (promyšlenosti) v hospodaření. (Srovn. na př. i jen rozdílné požadavky, jaké na hospodářský rozmysl kladou již jen různé termíny vyplácení mzdy či platu, zda denně, týdně či měsíčně.

VII. Byla často namítána otázka, je-li ideálem lidstva mnohost a vyspělost potřeb či naopak skrovnost jejich. Od Diogena do Tolstého mudrci všech dob hlásali vždy umírněnost v ukojování potřeb, ne-li dokonce asketickou zdrženlivost, vůdcové francouzské revoluce blouznili pro antickou prostotu mravů a důstojnost chudoby, pro spartánskou přísnost výchovy a stoicismus. Avšak

a) jistý rozvoj potřeb je příznakem, ba předpokladem všeho vyššího rozvoje kulturního - nedostatek potřeb je doprovodem nekulturnosti, národové se skrovnými potřebami v krajích přírodním bohatstvím vynikajících jsou podněcováni k zahálčivosti.

b) Obmezovati potřeby znamená přechasto zúžovati okruh své hospodářské energie a svého hospodářského interesu (na př. malý počet dětí oslabuje hospodářskou energii Francouzů),

kdežto snaha po zvýšení a zdokonalení životní úrovně a příjemném utváření životního prostředí patří k nejsilnějším vzpruhám pracovní energie.

c) Nelze obmeziti potřeby nezbytné k fyzickému, rozumovému i mravnímu prospívání individua aniž lze lidstvo k vyspělejšímu ukojování potřeb došlé sraziti bez velikých obtíží i bolestí zpět na stupeň dřívější prostoty a skrovnosti (Koloušek).

d) Obmezování potřeb znamená i klesnutí poptávky po zboží, zmenšení produkce i výdělku podnikatelů a dělnictva. S druhé strany však není též žádoucí, aby veškeren duchod národa byl obracen ke spotřebě a není též určitý dosažený stupeň úkoje potřeb (určitá "životní míra") vždy zároveň fyzickým či duševním nebo mravním povznesením individua a tedy nesnížitelným či nedotknutelným (na př. denní konzumce nadbytečného množství tabáku, alkoholu, denní návštěva detektivních biografií a pod.). Vědomě a rozumně obmezuje ukojování svých přítomných potřeb ten, kdo spoří nebo pojišťuje se placením příspěvků pro možnou nebo jistou potřebu budoucí, plně tím zároveň důležitý úkol národohospodářský i sociální (tvoření kapitálu, zajištění důchodu starobního, vdovské pense, výbavy dětí a pod.) Lidé pracující a spořiví tvoří hospodářskou budoucnost národa. Ani výroba by v budoucnu nebyla možná, kdyby dosavadní kapitál nebyl úsporami z národního důchodu nahrazován a rozmnožován.

VIII. Kromě hospodářských potřeb má člověk i též potřeby zdravotní (procházky, lázně, turistiku, sporty), vnitřní (citové, po přátelství a lásce, po cti a slávě a j. osobních vztazích), potřeby ethické (po uskutečnění jistých ideálů mravních) a j: ideální nebo sociální pro národ, stát nebo lidstvo. Také tyto mimohospodářské potřeby mohou vyžadovati vynaložení hospodářských statků a vyvolati tak nepřímou i potřeby hospodářské (na př. tělocvičné náradí a budovy, sportovní hřiště, turistické hotely, náčiní ritu náboženského a pod.).

IX. Člověk nežije však izolovaně, nýbrž jest dobrovolně či z donucení příslušníkem četných svazků společenských, veřejnoprávních i soukromoprávních, j. na př. obce, země, státu, národa, náboženského vyznání, stavu rolnického, živnostenského, úřednického a pod. Také z příslušenství člověka k takovýmto svazům vznikají mu zvláštní potřeby, jež člověk pociťuje a si uvědomuje nikoli jakožto individuum, nýbrž pouze jakožto příslušník tohoto svazku pospolitého (na př. potřeba právního řádu, obrany na venek, povznesení národnosti, úpravy peněz, měr a vah, dopravnictví a pod.). Rezeznáváme tudíž od potřeb, které má člověk o sobě jakožto jedinec, beze zřetele ke společenským svazkům, v kterých žije (potřeby individuální, osobité) dále potřeby t.zv. pospolité, kollektivní. Tyto pospolité, kollektivní potřeby, jež má sice jednotlivec, ale jen ve vztahu k pospoli-

svazům, jichž jest účastníkem a pokud jím jest, dlužno lišiti od (finanční) potřeby těchto společenských svazů samých (obcí, zemí, státu, náboženských obcí, spolků, společenstev a pod.) která jest uhrazována buď výtěžkem vlastního jejich jmění nebo dobrovolnými či nucenými příspěvky jejich účastníků (státní a obecní daně, spolkové příspěvky). Rovněž nelze za pospolitou potřebu pokládati, jsou-li z technických či hospodářských důvodů zavedena pro ukojení individuálních potřeb mnoha jednotlivcům společných jistá společná zařízení, jako na př. obecné kuchyně, prádelny, plynárny, pastvy, pozemkové meliorace, říční regulace a pod. pro všechny jednotlivce k určitému pospolitému svazku příslušející.

X. Konečně rozumíme potřebou v hromadném smyslu buď vůbec souhrn veškerých nejrozmanitějších potřeb jednotlivce, rodiny, obce, státu, nebo celkovou spotřebu určitého statku (chleba, masa, piva, tabáku) v určitém období a v určitém kruhu osob (rodina, obec, stát atd.).

§ 3. O statcích hospodářských.

I. Každý vnější (t. j. mimo lidskou osobnost jsoucí) prostředek, který slouží k ukojení lidských potřeb, zoveme statkem (Gut, richesse).

Avšak ne všechny hmotné věci jsou předmětem